

УДК [338.45:7]:330.342.146

Г. О. Андрощук

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач лабораторії правового забезпечення
розвитку науки і технологій НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України, м. Львів

С. А. Давимука

доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень
ім. М.І.Долішнього НАН України», м. Львів

АРТ-РИНОК І ПРАВО СЛІДУВАННЯ В ЄС ТА УКРАЇНІ: ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

У статті визначено арт-ринок як джерело альтернативних інвестицій та ринок, що не корелює з фондовим. Проаналізовано історичний аспект право слідування. Розглянуто право слідування як спосіб захисту інтересів автора твору образотворчого мистецтва за його життя та після смерті у країнах ЄС та Україні. Виокремлені основні недоліки право слідування в українському законодавстві. Наведені основні характеристики арт-ринку в Україні. Проаналізовано динаміку цін творів мистецтва. Визначено вплив директиви 2001/84/ЄС «Про право слідування на користь авторів оригінальних творів мистецтва» (Resale Rights Directive) на стан ринку творів мистецтва.

Ключові слова: арт-ринок, право слідування, образотворче мистецтво, фондовий ринок, арт-фонди, директива.

Androschuk G., Davymuka S. ART MARKET AND RESELL RIGHT IN THE EU AND UKRAINE: ECONOMIC AND LEGAL ANALYSIS

У статті визначено арт-ринок як джерело альтернативних інвестицій та ринок, що не корелює з фондовим. Проаналізовано історичний аспект право слідування. Розглянуто право слідування як спосіб захисту інтересів автора твору образотворчого мистецтва за його життя та після смерті у країнах ЄС та Україні. Виокремлені основні недоліки право слідування в українському законодавстві. Наведені основні характеристики арт-ринку в Україні. Проаналізовано динаміку цін творів мистецтва. Визначено вплив директиви 2001/84/ЄС «Про право слідування на користь авторів оригінальних творів мистецтва» (Resale Rights Directive) на стан ринку творів мистецтва.

Ключові слова: арт-ринок, право слідування, образотворче мистецтво, фондовий ринок, арт-фонди, директива.

Ринок предметів мистецтва - один з найстаріших інвестиційних ринків у світі, і перспективи його дуже великі. Так, за оцінками Kunst Asset Management GmbH, у вільному обігу зараз перебуває 2% всіх предметів мистецтва, справжня вартість цих арт-активів складає понад \$ 250 млрд.

За рівнем прибутковості світовий ринок предметів мистецтва є третім після зброї та наркотиків. За останні 50 років мистецтво дорожчало в середньому на 12,6% на рік [1].

На діаграмі, поданій нижче (рис.1), показано динаміку і обсяги продаж творів мистецтва за 12 років на глобальному арт-ринку. У 2013 році цей показник досяг 64 млрд. доларів США.

Якщо проаналізувати структуру арт-ринку в 2012-2013 роках, то його лівову частку - 47,6 % складає сучасне мистецтво (після 1970 р.), за ним слідує повоєнне мистецтво (1945-1970 рр.) - 20,6 %, далі - мистецтво модернізму (1860-1945 рр.) - 12,9 %, мистецтво XIX століття - 9,5 % і старі майстри - 9,4%.

Аналіз географії розподілу продаж на світовому арт-ринку у 2013 році (рис.2) показує, що перше місце

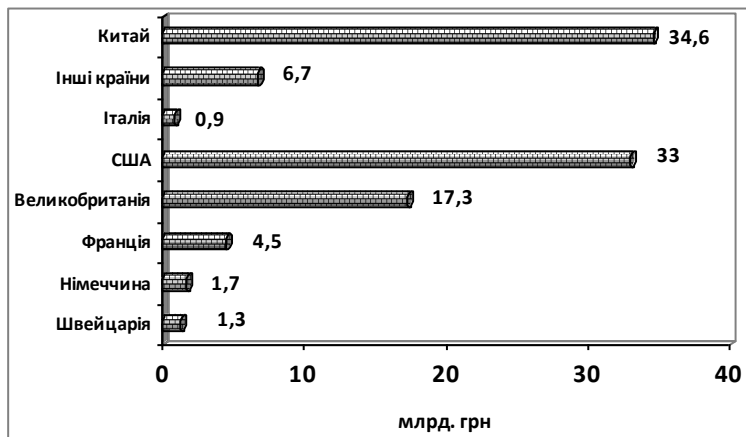

Рис.1 Динаміка і обсяги продаж на глобальному арт-ринку

займає Китай (34,6 %), друге – США (33 %) і третє – Великобританія (17,3%).

Інвестори почали серйозно ставитися до арт-ринку після того, як в 1950 році два нью-йоркських професори Джанпінг Мей і Майкл Мозес вивели індекс (Mei-Moses Index), що описує динаміку і

поведінку цін на предмети мистецтва. Практично вони узагальнили наявні дані з продажу подібних товарів найбільшими аукціонними будинками Нью-Йорка, але це додало інвесторам впевненості. За ці роки зростання Mei-Moses Index не просто не відставав від відомого всім S & P 500, але і значно обганяв його в деякі роки.

Рис.2 Географія продаж на світовому арт-ринку

Згідно з даними Mei Moses Fine Art Index, що відстежує повторні продажі творів мистецтва, *середньорічна дохідність таких вкладень вища, ніж зростання фондового ринку*. Наприклад, з 2001 по 2011 рік середня рентабельність інвестицій у твори мистецтва становила 7,8%, а середнє зростання індексу S&P 500 – 2,7% [2].

З того часу в світі з'явилися й інші індекси оцінки мистецтва. Вони різняться за типом описуваного об'єкту творчості, по країнах, роках і багатьох інших критеріях. Безсумнівно, так само як і загальний ризик інфраструктури, вони сприяли приходу на ринок інституційних інвесторів, що стали формувати арт-фонди. Як і класичні фонди акцій або нерухомості, арт-фонди стали диверсифікувати портфелі і формувати їх з творів різних напрямків та епох образотворчого мистецтва.

Сьогодні мистецтво вважають вигідним вкладенням коштів 37,4% європейських і 31,1% американських мільйонерів [3]. Це можна розглядати як корінний перелом у ставленні до мистецтва як до активу

Тому не дивно, що в докризовий період в Україні спостерігалось стійке зростання попиту на твори мистецтва та антикваріат. Середнє зростання цін на них тоді складало близько 50% на рік.

Україна – молода держава і тому всі ринки – і культурний, і економічний, знаходяться на початковому етапі. Арт-ринок у нашій країні зараз тільки починає формуватися.

Українське образотворче мистецтво відіграє важливу роль у формуванні естетичних і духовних цінностей, збереженні національної самобутності суспільства. Водночас художня творчість є головним поштовхом до розвитку формування арт-ринку, та важливим економічним чинником.

Художній ринок — це система культурних та економічних відносин, що визначають: сферу

пропозиції та попиту на твори мистецтва, грошову вартість творів мистецтва; а також специфічні види послуг, пов'язані з обслуговуванням цього ринку.

У період фінансових криз завжди зростає інтерес до альтернативних інвестицій та ринку, що не корелює з фондовим. Інвестори прагнуть знайти якийсь притулок, де капітал буде збережений. Обороти художнього ринку та обсяги інвестицій у такі періоди зростають: якщо ви купили картину Рембрандта — вона не знеціниться. Тому важливо знати стан справ, тенденції і правила гри на цьому ринку та існуючу нормативно-правову базу. Важливу роль тут відіграє економіко-правовий інститут права слідування.

Проблемам права слідування, зокрема в законодавстві України та Європейського Союзу (ЄС), присвячені роботи В.С. Дроб'язка, Ю.М. Капіці, Т.В. Лічман, Г.В. Чурпіти, О.О. Штефан та інших українських юристів-науковців.

Однак економіко-правові аспекти права слідування, ефективності реалізації Директиви 2001/84/ЄС та вплив, що здійснюється нею, у вітчизняній науковій літературі практично не досліджувався.

Вперше право слідування (droit de suite) було кодифіковане у французькому спеціальному нормативному акті від 20 травня 1920 р. Поява цього інституту була зумовлена жорсткою боротьбою художників за поліпшення умов праці проти експлуатації з боку торгівців-“маршанів”, які купували картини бідних авторів за низькими цінами, в подальшому робили їм рекламу та перепродавали за значно вищою щодо першої ціною. Закон Франції встановив особливе майнове право, яке надавалося художнику, коли останній “розлучався” зі своїм твором, з тим, щоб він міг “слідувати” за ним при передачі в ті чи інші руки та отримувати прибуток, якщо твір стане предметом угоди. Таке право, що було назване французькими юристами “*правом слідування*”, в законі було оголошене невідчужуваним. Воно діяло протягом календарного року після смерті автора та наступних 50 років. Суб'єктами права слідування визнавались лише спадкоємці за законом; спадкоємці за заповітом та інші правонаступники автора позбавлялись права на отримання прибутку при перепродажу робіт спадкодавця. В подальшому розвитку авторського законодавства Франції відповідні норми Закону від 20 травня 1920 р. з окремими змінами відбилися у новому нормативному акті – Законі від 11 березня 1957 року. Тому Франція вважається “*батьківщиною*” права слідування [4].

Надання права дольової участі стало спробою врахувати інтереси художників, скульпторів, інших авторів художніх творів. Право слідування (англ. resale right) відіграє для авторів творів роль компенсації. Воно рівноцінно прибутку, який автор художнього і літературного твору отримує за оприлюднення цих творів

Твори образотворчого мистецтва є унікальними творіннями автора. Продаж їх оригіналів може

здійснюватися творцем лише один раз, в той час як інші митці (письменники, композитори) отримують авторську винагороду за використання необмеженої кількості примірників своїх творів, що мають всі ознаки оригіналу. Твір образотворчого мистецтва, за винятком авторських копій, завжди існує в єдиному екземплярі. Примірники, що виготовляються з нього (репродукції, відтворення твору у промислових виробках тощо), цінності оригіналу не мають. Тому авторська винагорода за використання твору образотворчого мистецтва переважно обмежується сумою, яку автор отримує при продажу оригіналу твору (випадки відтворення та розповсюдження творів образотворчого мистецтва в інший спосіб дають автору значно менший прибуток, ніж аналогічні способи використання аудіовізуальних, літературних творів тощо). В цьому вбачається несправедливість. Як правило, молоді художники, коли їх ім'я ще маловідоме, а твори не користуються популярністю і, відповідно, великим попитом, продають свої картини за досить символічну плату. З часом вони набувають визнання, авторитету – вартість творів значно зростає. Користуючись цим, власники творів образотворчого мистецтва вже відомих митців здійснюють перепродаж перших вже за значно вищою ціною.

Контраст між злидними умовами існування художника за життя та непомірними цінами на його твори на художньому ринку згодом, рідко можна побачити з такою очевидністю, як це відбулося у 1990 р., коли у світі відзначався рік Ван Гога. Відомо, що Вінсент Ван Гог (1853 – 1890) за життя зміг продати лише одну свою картину. При чому продав не звичайному покупцеві, а своєму брату Тео, який більшою мірою керувався почуттям жалю до Вінсента. Через багато років після смерті художника покупець з Японії сплатив за картину Ван Гога “Портрет лікаря Гаше” рекордну в історії мистецтва суму – 82,5 млн. доларів США. Кількома роками раніше австралійський підприємець купив “Іриси” Ван Гога за 53,9 млн. доларів, а одна з японських страхових компаній заплатила за “Соняхи” близько 40 млн. доларів [5]. Роботи Огюста Ренуара (1841 – 1919), які за життя художника продавалися дещо краще, у 1990 р. майже наздогнали рекордні ціни на картини Ван Гога. Той самий анонімний покупець з Японії придбав полотно Ренуара “Ле Мулен де ла Галет” за 78, 1 млн. доларів. Зазначимо, що це лише окремі, найбільш сенсаційні випадки продажу на аукціонах за величезні суми творів імпресіоністів та інших класиків нового часу.

Способом захисту інтересів автора твору образотворчого мистецтва за його життя та після смерті і стало запровадження більшістю країн з великими традиціями в галузі авторського права нового правового інституту – “права слідування”. Цей економіко-правовий інститут передбачає отримання автором або його спадкоємцями частини доходів від усіх подальших публічних перепродажів творів образотворчого мистецтва.

Зміст права слідування полягає у виплаті автору відповідного відсотка від ціни кожного наступного продажу твору образотворчого мистецтва. Країни, які

нині визнають право слідування і застосовують його, виходять з того, що частка автора має становити від 3% до 5% від суми, заробленої продавцем. Авторське законодавство окремих держав передбачає також особливі умови виникнення права слідування.

Радянське, зокрема українське, авторське право не знало права слідування. Його поява датована введенням в дію прийнятого 23 грудня 1993 р. Законом України “Про авторське право і суміжні права”. До цього часу з урахуванням відповідних положень Кримінального кодексу УРСР та Кодексу Законів України про адміністративні правопорушення, окремі норми яких передбачали відповідальність за скупку та перепродаж товарів чи інших предметів, в літературі висловлювалися думки про неможливість правової регламентації права слідування, підстава якого (перепродаж твору за вищою ціною) є складом правопорушення. Крім того, підкреслювалась відсутність в СРСР ґрунту для спекуляції картинами, де держава є замовником та “захисником” художників на всіх рівнях.

З набуттям самостійного статусу авторське законодавство України, слідуючи міжнародному праву, стало на шлях закріплення за автором твору образотворчого мистецтва та його спадкоємцями спеціального права на отримання відсотку від ціни кожного перепродажу твору на публічних торгах – права слідування. Відповідне положення містить і Цивільний кодекс України.

Право слідування введене в національне законодавство України у відповідності з Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів, до якої ця норма була включена в 1948 році. Згідно з цією конвенцією *«щодо оригіналів творів мистецтва та оригіналів рукописів письменників і композиторів автор, а після його смерті особи чи установи, які наділені відповідними правами за національним законодавством, користуються невідчужуваним правом дольової участі в кожному випадку продажу твору, що слідує за першим його продажем, вчиненим автором твору»* (п. 1 ст. 14 тер).

Відповідно до Бернської конвенції право слідування не є обов'язковим для національного законодавства. Однак, якщо право слідування існує в національному законодавстві, то автор може вимагати здійснення свого права слідування в тій країні Бернського Союзу, в якій це право визнано. При цьому обсяг здійснення цього права визначається законодавством країни, в якій це право діє.

У зв'язку з факультативністю положень зазначеної статті Бернської конвенції, країни-члени Співтовариства поділилися на дві групи: 1) ті, що застосовують право слідування, і 2) ті, що не застосовують [6].

Так, у ФРН право слідування відрізнялось тим, що застосовувалось не лише у разі продажу творів мистецтва через дилерів у зв'язку із відсутністю правових процедур застосування цього права і, як наслідок, відмовою дилерів платити роялті (оскільки вони не були продавцями) і приховуванням імен продавців та покупців (посилаючись на комерційну таємницю). У результаті судового процесу рішенням Верховного суду ФРН було встановлено що ділери

можуть не називати імені покупця лише у разі, якщо вони самостійно сплатять винагороду. В подальшому правовий режим права слідування був доповнений положеннями про: загальний обов'язок надати інформацію організаціям колективного управління (для захисту інтересів дилерів від великої кількості індивідуальних запитів), розмір роялті (5% від ціни перепродажу), мінімальну ціну продажу у розмірі 100 DM, починаючи з якої на продажі поширюється право слідування [4,6].

У Португалії до об'єктів права слідування законодавство включало рукописи. Саме право слідування визначалось через поняття "surviving rights". За автором закріплювалось право на отримання винагороди у розмірі 6% як після продажу оригіналу твору, так і після передання його права на твір.

У Фінляндії право слідування поширювалось на будь-який професійний або публічний перепродаж твору мистецтва, за винятком творів архітектури, фотографічних творів, предметів народної творчості та серійного промислового дизайну. Аналогічну сферу застосування мало і право слідування у Швеції.

Водночас у Австрії, Ірландії, Великій Британії, Нідерландах право слідування не було передбачене законодавством. Відсутність закріплення права слідування у національних законодавствах зазначених країн була пов'язана з рішенням суду ЄС в об'єднаних справах C-92/92 та C-326/92 "Філ Колінз та інші" від 20 жовтня 1993 р. У цьому рішенні зазначалось, що виключні права, які надаються щодо літературної та художньої власності, впливають на торгівлю товарами і послугами, а також на конкурентні взаємовідносини у Співтоваристві, і те, що автори з держав - членів, у яких не закріплене право слідування, можуть вимагати застосування до них такого самого режиму на території тієї держави-члена, який ця держава застосовує до власних громадян. Так, в Австрії під час реформи Закону про авторське право у сфері літератури і мистецтва та про суміжні права 1994 р., у Закон не була введена норма про право слідування через небажання надати таке право вихідцям із інших держав. В результаті вищезгадане рішення суду ЄС стало суттєвою перешкодою для гармонійного існування творів мистецтва на території Співтовариства [4,6].

У США перешкодою для закріплення на законодавчому рівні права слідування є система права "copyright", а також економічна невідповідність впровадження права слідування. Виключення становить законодавство штату Каліфорнія, у якому ще в 1976 р. був прийнятий Закон про пропорційні відрахування при перепродажу.

Такий різнобій призвів до того, що основний обсяг торговельного обороту розподілявся між країнами, де право слідування або взагалі не передбачалось національним законодавством, або його правовий статус був фікцією. У країнах, в яких право слідування було закріплено в національному законодавстві, існувала проблема пов'язана з різними ставками відрахувань. Перший спосіб передбачав відрахування ставок залежно від підвищення ціни твору при кожному його продажі і вираховувався із

різниці між попередньою і наступними цінами продажу. За другим способом вирахування відбувалося на підставі ціни кожного продажу твору. Водночас, незалежно від способу вирахування, встановлювалися граничні ціни, у разі перевищення яких виникало право слідування.

Значні відмінності у правовому регулюванні права слідування у країнах-членах ЄС негативно впливали на внутрішній ринок обігу товарів мистецтва. Право слідування — вагомий фактор впливу на конкуренцію як на рівні Співтовариства, так і на загальносвітовому рівні, оскільки природньо породжує більш витратні умови для продавців творів мистецтва

Прийнята 27 вересня 2001 року Директива 2001/84/ЄС «Про право слідування на користь авторів оригінальних творів мистецтва» (Resale Rights Directive) (надалі — Директива) вступила в силу відносно більшості творів з 1 січня 2006 року, і вже стосовно всіх творів (у деяких країнах право слідування не поширювалось на твори померлих авторів) - з 1 січня 2012 року. Зазначена Директива наділяє авторів графічних і скульптурних творів правом отримувати винагороду в разі перепродажу їхніх робіт на ринку творів мистецтва.

Щоб проаналізувати хід реалізації Директиви і вплив, що здійснюється нею, Європейська Комісія підготувала відповідний звіт [7]. У процесі збору інформації для звіту було отримано 503 відзиви, в т.ч. 248 - від правонаступників художників і скульпторів, 174 - від самих майстрів, решта - від експертів арт - ринку, організацій колективного управління авторськими правами, професійних творчих спілок та авторських об'єднань, а також органів влади. В ньому представлена загальна картина ринку творів мистецтва Європейського Союзу в порівнянні з найбільшими ринками інших країн, а також перераховані основні позитивні та негативні моменти, викликані прийняттям Директиви. Нагадаємо її основні положення. Директива 2001/84/ЄС передбачала гармонізацію ряду умов у країнах ЄС, а саме: правомірність і термін захисту авторських прав; жанри творів мистецтва, авторське право на які дозволяється перепродати; процедуру перепродажу авторських прав, у тому числі через посередників; розміри роялті, діючі в певних цінових діапазонах; верхній поріг мінімальної перепродажної ціни авторського права (€ 3000); положення про громадян третіх країн, які мають право на отримання роялті. На момент підписання Директиви в національних законодавствах 4 з 15 країн ЄС (Австрії, Ірландії, Великобританії та Нідерландів) були відсутні положення, що регулюють авторське право слідування - для них був передбачений перехідний період [7].

Право слідування, що надається авторам оригінальних творів мистецтва, є невідчужуваним і від нього не можна відмовитися. Воно являє собою право на одержання автором винагороди, заснованого на ціні кожного наступного перепродажу його твору першого відчуження твору самим автором. Право слідування поширюється на кожен випадок перепродажу, коли в якості продавця, покупця або посередника виступають професійні учасники ринку

творів мистецтва, такі як аукціонні будинки, художні галереї чи інші дилери. Держави-члени ЄС можуть встановити в національному законодавстві, що право слідування не поширюється на випадки продажу твору першим продавцем, який придбав твір безпосередньо у автора менш ніж за 3 роки до продажу і якщо продажна ціна становить менше 10 000 Євро. Винагорода автору виплачує продавець, хоча держави-члени вправі покласти такий обов'язок солідарно на продавця і залученого професійного учасника ринку або виключно на останнього.

Директива відносить до оригінальних творів мистецтва, на які поширюється право слідування, твори графічного і пластичного мистецтва, такі як картини, колажі, малюнки, гравюри, креслення, літографії, скульптури, гобелени, кераміка, вироби зі скла та фотографії, якщо вони виконані самим автором або є копіями, визнаними оригінальним твором мистецтва. Копії визнаються оригінальними творами мистецтва, якщо вони виконані в обмеженій кількості примірників самим автором або під його контролем [7].

Держави-члени самостійно визначають мінімальну продажну ціну твору, при перевищенні якої застосовується право слідування, але в будь-якому випадку така мінімальна ціна не може перевищувати суму в 3000 Євро. Винагорода встановлюється в такому розмірі:

- (А) 4% (або 5%, за вибором держави-члена) - якщо продажна ціна становить до 50 000 Євро;
- (В) 3% - якщо продажна ціна становить від 50 000,01 Євро до 200 000 Євро;
- (С) 1% - якщо продажна ціна складає від 200 000,01 Євро до 350 000 Євро;
- (D) 0,5% - якщо продажна ціна складає від 350 000,01 Євро до 500 000 Євро;
- (Е) 0,25% - якщо продажна ціна перевищує 500 000 Євро.

При цьому загальна сума винагороди не може бути більшою 12 500 Євро. Продажна ціна враховується за вирахуванням податків. Якщо мінімальна продажна ціна встановлена державою - членом на рівні менше 3000 Євро, то повинна бути встановлена ставка винагороди (не менше 4%), що стягується, якщо продажна ціна потрапляє в інтервал від мінімальної продажної ціни до 3000 Євро.

Правом слідування володіють автори та їхні спадкоємці, протягом 70 років після смерті автора. Держави-члени можуть наділити правом слідування авторів, які хоча і не є їх громадянами, але постійне місце проживання яких знаходиться в цій державі-члені. Право слідування на основі взаємності надається авторам і спадкоємцям, які є громадянами третіх країн (тобто якщо в цих третіх країнах громадяни держав-членів також наділені правом слідування). Європейська Комісія публікує актуальний список країн, які відповідають даній вимозі. Держави-члени забезпечать, щоб автори, спадкоємці або організації по колективному управлінню правами мали повноваження протягом трьох років після продажу твору отримувати від відповідних професійних учасників ринку творів

мистецтва інформацію, необхідну для розрахунку і отримання винагороди [7].

Тепер повернемося до звіту Європейської Комісії. У ньому наводиться досить докладна статистична інформація щодо обсягів і ціни продажів творів мистецтва як в Європейському Союзі в цілому, так і в його окремих членах, а також дані щодо найбільш великих художніх ринків США, Китаю, Швейцарії. Всіх зацікавлених відсилаємо безпосередньо до тексту документа [7].

У документі дається оцінка глобального арт-ринку та ринку антикваріату, обсяг якого в 2010 р. досяг € 43 млрд., повернувшись до показника 2008 р. після кризового 2009 р. (€ 28 млрд.). Кількість угод на ринку зросла на 13% до 35 млн.; з аукціонів було продано творів мистецтва на суму € 21 млрд., в т.ч. € 7 млрд. припало на роботи образотворчого жанру. У 2010 р. в арт- світі діяло близько 400 тис. дилерів і аукціонних будинків, з них в ЄС - 59 тис. (4 тис. аукціонів і 55 тис. дилерів). Європейська Комісія проаналізувала також конкурентоспроможність ринку сучасного мистецтва в ЄС в порівнянні з порівнянними ринками, де не застосовувалося право слідування. У 2010 р. зі світових аукціонів пішло художніх творів з реалізованими правами слідування при перепродажі творів мистецтва на суму € 2.1 млрд. [7].

Представляють інтерес наступні моменти. У 2010 році відносно 50% творів мистецтва, проданих в Європейському Союзі на аукціонах, діяло право слідування. У США цей показник за той же період був на рівні 35% аукціонних продажів, у Швейцарії - 25%, і в іншому світі - 3%. Всього в Євросоюзі в 2010 році було здійснено 65 тисяч аукціонних продажів творів мистецтва, на яких поширювалася право слідування їх авторів / спадкоємців. 2/3 з них складають угоди з творами вже померлих авторів, і 1/3 - з творами авторів, які нині живуть. Причому 45% творів нині живих авторів було продано за ціною до 3000 Євро, і розмір винагороди становив до 150 Євро. Наступні 39% творів було реалізовано за вартістю від 3000 Євро до 50 000 Євро, з розміром винагороди авторам - до 2030 Євро [7].

Однозначних тенденцій загального впливу Директиви на стан ринку творів мистецтва поки встановити не вдалося. Водночас було зроблено декілька цікавих спостережень.

1) Практично всі професійні учасники ринку творів мистецтва звернули увагу на складну ситуацію з адміністративними витратами, пов'язаними з реалізацією права слідування. Розмір таких витрат по одній угоді становить, в середньому, 50 Євро. Для багатьох учасників, особливо тих, що відносяться до малого і середнього бізнесу, які проводять більшість торгових операцій (наприклад, продаючи недорогі сувеніри або роботи), загальна сума адміністративних витрат може бути дуже істотною. Витрати найчастіше пов'язані з встановленням і пошуком авторів, спадкоємців чи інших правовласників, з обслуговуванням ІТ- системи або виникають через процесингові помилки або повернень платежів. Найбільшу складність викликає визначення дійсного автора роботи. Лише у небагатьох організацій з

колективного управління правами є досить об'ємні бази даних авторів і їхніх творів, що полегшує пошук. Найкраще ситуація склалася в тих країнах, де реєстрація в організації з колективного управління правами є обов'язковою умовою отримання винагороди. В інших випадках учасникам ринку доводиться здійснювати пошук авторів за свій рахунок. Відповідно, основним засобом зниження адміністративних витрат має стати створення загальнодоступних, електронних баз даних авторів.

Нещодавно Міжнародна федерація авторських прав, що об'єднала національні товариства з колективного управління авторськими правами, бібліотеки, асоціації авторів і видавців, виступила ініціатором повсюдного впровадження реєстру авторських прав ARROW в процес оцифрування колекцій всіх європейських бібліотек при створенні масштабного цифрового бібліотечного ресурсу "Еuropeana". Це створений на основі міжнародних стандартів ідентифікації, реєстр авторських прав та ресурсоекономний інструмент автоматизованого пошуку інформації про правовий статус будь-якого твору, його автора і видавця. [8].

2) Інша проблема пов'язана з розподілом винагороди авторам. У тих країнах, де автори не передають в індивідуальному порядку повноваження зі збору винагороди організаціям по управлінню правами, до 5% зібраних винагород не вдається розподілити у зв'язку з неможливістю встановити автора.

3) Дилери предметів мистецтва активно критикують так званий «каскадний ефект», коли винагорода стягується кожного разу при вчиненні кількох операцій між дилерами і не може бути прийнята до заліку, коли твір продається кілька разів. У деяких державах-членах ЄС винагороду зобов'язаний платити не лише продавець, а й покупець, тому дилери, котрі перепродують твори періодично сплачують винагороду двічі, спочатку як покупець, потім як продавець.

4) Деякі товариства з колективного управління скаржилися, що через встановлення однакових розмірів винагороди та обмеження їх максимальною сумою, автори стали отримувати меншу винагороду в тих випадках, коли національне законодавство перш закріплювало велику суму (наприклад, у Німеччині раніше застосовувалася єдина ставка винагороди 5% незалежно від величини продажної ціни).

Арт - ринок в Україні. Спробуємо охарактеризувати стан арт-ринку в Україні. Національна спілка художників України – добровільне творче об'єднання професійних живописців, скульпторів, графіків, художників монументального, декоративно-прикладного і трансавангардного мистецтва, дизайнерів, художників театру і кіно, мистецтвознавців та реставраторів. Це найбільше творче об'єднання художників, що налічує близько 4,5 тис. майстрів усіх видів мистецтв та мистецтвознавців. До Спілки входять також всесвітньовідомі мистецькі центри — Петриківка (декоративний розпис), Косів (різьблення, кераміка, вишивка), Львів (художнє скло, кераміка), Опішня (кераміка, ткацтво, вишивка). До речі, петриківському

розпису нещодавно присвоєно статус нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Це - перший зразок українського етнографічного мистецтва, який отримав таке високе міжнародне визнання. Цьому сприяла робота майстрів пензля, місцевої громади Дніпропетровщини, де зародилося мистецтво розпису, а також підтримка з боку українських урядових структур та неурядових організацій, прихильників українського мистецтва в усьому світі.

Відомий український мистецтвознавець, куратор та художник С. Гординський ще у 1950-х рр. визначив контекст, у якому слід розуміти українське мистецтво. Це, насамперед, український модернізм 1910-1930 рр., який сформувався в таких центрах, як Київ, Харків та Львів. Це також українське мистецтво за межами України з основним центром у Парижі, відомим як Ecole de Paris (Паризька школа) 1905-1939 рр. У Радянському Союзі формуються радянсько-українські художники-зірки, які зробили суттєвий внесок у розвиток української академічної образотворчої школи. Це такі мистці, як Т. Яблонська, М. Глушенко, О. Шовкуненко, С. Шишко та багато інших. Тут варто згадати й геніальний „побічний продукт” – українських нон-конформістів. Представники цієї групи часто працюють або працювали за межами України, як у Москві та Ленінграді, так і в Парижі та Нью-Йорку. Також не слід забувати і велику групу українських мистців-емігрантів, що жили й працювали на Заході. Багато з них увійшло до Об'єднання мистців українців в Америці. Сюди фахівці відносять і групу так званих „аутсайдерів” – митців, які вже народилися на Заході. Маючи глибокий зв'язок з нашою культурою та традиціями, вони, на погляд фахівців, повинні також асоціюватися з українським мистецтвом. І вже остання група – це сучасні українські митці.

Зараз, на думку фахівців, „топових” художників у столиці всього 20-30 (хоча нещодавно активних творців було більше сотні). Але, зазначалося у пресі, і ті, які зараз знаходяться на коні, дещо перебільшують, коли розповідають про свої успіхи. Тому що неможливо бути успішним там, де немає відпрацьованих ринкових механізмів.

Останніми роками вітчизняний арт-ринок розвивався досить активно. Зокрема, позбавішала діяльність галерей, аукціонів, виставок, зріс попит на національне мистецтво, у тому числі на міжнародному рівні. Цьому сприяли як певні економічні чинники, так і державна політика, направлена на підтримку професійної творчості вітчизняних митців у галузі скульптури, живопису, графіки, декоративного мистецтва [9]. Так Верховною Радою України було прийнято кілька законів, що стосуються і арт-ринку. Це, зокрема, Закони України „Про ратифікацію Угоди про вивезення та ввезення культурних цінностей” (від 11.01.2006 р.) та „Про внесення змін до деяких законів України (щодо оподаткування предметів мистецтва, колекціонування та антикваріату)” (від 22.12.2006 р.). Діяльність вітчизняного арт-ринку також частково регламентується Законами України „Про музеї та музейну справу” та „Про охорону культурної спадщини”.

Смність сучасного українського арт-ринку оцінюється в \$ 250 млн., враховуючи створені твори мистецтва і середню експертну оцінку вартості цих робіт, а також фактичну їх купівлю [9]. Скільки коштує той чи інший художник, як правило, знають усі. Правду ж про доходи галериста не знає ніхто. Наскільки його бізнес рентабельний – великий секрет. Навіть найбільш чесні, ті, які офіційно показують свій прибуток, приречені на подвійне життя.

В останні роки західні експерти і колекціонери звертають дедалі більше уваги на мистецтво країн, що розвиваються. Разом з інтересом до українських сучасних художників, відповідно, зростають і ціни на їхні роботи. Так, у жовтні 2013 року на аукціоні Phillips українське сучасне мистецтво зібрало \$115 000, а згодом на перших в історії будинку Sotheby's торгах Contemporary East – \$172 000. Якщо ця тенденція збережеться і твори українських авторів й надалі рухатимуться на західний арт-ринок то ціни на їх роботи протягом найближчих п'яти років можуть значно зрости.

Влітку 2008 року картина Іллі Чичкана «Воно» була продана в Лондоні за \$79 500. Українські галеристи і критики почали із захватом говорити про художника. Адже, по-перше, продаж відбувся на торгах Phillips de Pury – третього за важливістю після Christie's і Sotheby's аукціонного будинку. По-друге, ціна означала, що тепер І.Чичкан продаватиметься значно дорожче (раніше його твори коштували \$10 000–15 000). І по-третє, це був вторинний продаж: картину на аукціон виставив колекціонер, а не сам художник. («Я нічого з цього не дістав», – зазначає І. Чичкан (от вам і право слідування)). Хоча, насправді таки дістав – репутацію. А вона коштує дорого. Якщо картину виставляє колекціонер і вона продається, отже, в її автора є комерційний потенціал.

Репутація, як і вартість робіт художника, зростає і після вдалого первинного продажу. Так сталося з українськими художниками, які брали участь у знакових для сучасного вітчизняного мистецтва торгах Sotheby's 9 червня 2009 року в Лондоні. Тоді експерти аукціонного дому вперше окремо виділили «український» блок. До цього в українських авторів були тільки разові продажі на іноземних торгах. В 2007 році на Sotheby's в Лондоні продали знімок Арсена Савадова із серії «Донбас-Шоколад», а першу роботу Михайлова на Sotheby's було куплено ще раніше, 2002 р. – в Амстердамі його знімок «Без назви» пішов із молотка за 360 євро.

Найдорожчий сучасний художник України Анатолій Криволап. Його картина «Кінь. Вечір» у червні 2013 року поставила новий рекорд на лондонських торгах Phillips.– \$186 000. Це досить значна сума для ринку сучасного українського мистецтва, але не для світових арт-лідерів. Для порівняння: картина найдорожчого з нині живих художників Герхарда Ріхтера Domplatz, Mailand, яка і принесла йому це звання, в травні 2013 року була продана на нью-йоркських торгах Sotheby's за \$37,1 млн. 82-річний німець ретельно будував свою кар'єру. Він декілька разів змінював стиль, переходячи з фігуративу на абстракцію й назад, експериментував із техніками. Відмовлявся від приватних замовлень.

Тривалий час брав участь у великих бієнале і робив персональні шоу в головних музеях світу – від лондонської Tate до нью-йоркського MoMA.

Такі ж методи діють і сьогодні. Адже ім'я художнику створює участь в арт-форумах dOCUMENTA і Manifesta, презентація країни у національному павільйоні на Венеціанській бієнале і присутність на бієнале в Стамбулі, Берліні, Сідней та Сан-Паулу. Важливо відстежувати хто купує роботи: якщо твір потрапив до зібрання колекціонера зі світовою репутацією чи у колекцію великого музею, статус художника підвищується. Те ж відбувається, коли ім'я художника з'являється у відомому арт-журналі, у вступних текстах кураторів та каталогах до проєктів. Усі ці досягнення створюють провенанс – історію роботи. Хороший провенанс значно підвищує вартість автора і його творів. Наприклад, роботи Олега Тістола є в амстердамському Stedelijk Museum, київському PinchukArtCentre та колекції американця Нортон Доджа. Його останній аукціонний рекорд– \$53900 (за полотно «Розмальовка» на торгах Phillips у Лондоні в квітні минулого року).

Слід зазначити, що з галереями художники співпрацюють не дуже охоче. По-перше, їх мало – у Києві близько 10, в Одесі, Львові, Харкові, Дніпропетровську та інших великих містах не набереться і десятка. По-друге, вони виставляють націнку до 50%, а продажів не гарантують.

Повторні продажі робіт українських художників поки що поодинокі. Але первинні продажі картин з однієї серії того ж А. Криволапа дають змогу простежити позитивну тенденцію. Майже як до кризи.

За даними інвестиційної групи «Сократ», з 2006 по 2008 роки обсяг продажів творів мистецтва в Україні зріс утричі й досяг \$14,5 млн., а у 2009 р. знизився до \$4,8 млн. Водночас, вже минулого року продажі збільшилися до \$8 млн, а за підсумками 2014 р. експерти «Сократа» очікують приріст ще на \$1,5 млн. [10].

За прогнозами аналітиків, до 2016 року український арт-ринок зросте більш ніж у 5 разів. За підсумками минулого року його обсяг склав \$ 5 млн, а через 4 роки, згідно з очікуваннями експертів, наблизиться до \$ 28 млн. [11]. Найчастіше арт-ринок відображає стан справ в економіці країни, а його зростання стає свідченням поліпшення справ у цілому в усій державі. Однак це правило стосується розвинених країн, в яких арт-ринок обрив необхідною інфраструктурою, а кількість людей, які регулярно купують твори мистецтва, обчислюється десятками тисяч. В Україні ж він продовжує розвиватися стихійно, а не в унісон з вітчизняною економікою. Враховуючи ж прогнози експертів, з наступного року зростання арт-ринку обіцяє стати системним.

Стан справ на цьому ринку буде поліпшуватися, насамперед, з трьох причин: 1) зростання цін на твори мистецтва українських художників; 2) зростання кількості колекціонерів мистецтва в нашій країні; 3) становлення інфраструктури арт-ринку [11]. Проте війна на Сході України може внести серйозні корективи на артринок.

Зазначимо, що статистику можна вести лише на основі відкритих аукціонних продажів. Однак, це не

більш як 10 % обороту всього ринку мистецтва. Прості розрахунки дають змогу оцінити весь арт-ринок України в \$100 млн., хоча деякі експерти оцінюють його у \$150–200 млн. Точних показників немає, оскільки основна частина угод припадає на приватні продажі, які залишаються в тіні. Лівову частку з них становить не сучасне мистецтво, а антикваріат.

Водночас, динаміка цін зазнає впливу моди. Так, з 2002 по 2008 роки ціни на живописців першої половини ХХ століття Миколи Глушенка, Сергія Шишка й Адальберта Ерделі суттєво зросли і досягали сотень тисяч доларів. Фахівці по праву вважають А. Ерделі одним з найсильніших українських художників першої половини ХХ століття. Парадокс ХХІ століття полягає в тому, що в Україні Ерделі вкрай мало відомий широкому колу шанувальників, незважаючи на те що за його роботи на арт-ринку борються найвідоміші колекціонери. Його картини - вічна цінність.

З початком кризи попит знизився, а ціни впали у 3-4 рази. Нині українські ціни відповідають загальносвітовим цінам ринку. Єдине, що завжди залишається в ціні, – це класика ХІХ – початку ХХ століття: Сергій Васильківський, Микола Пимоненко та ін.. Антикваріат тільки дорожчатиме – на 3–5% на рік. Якщо ж твір дуже якісний, то дохід інвестора може зрости до 10–15%, проте горизонт інвестування – як мінімум 3-4 роки.

Сучасне мистецтво в Україні – і за ціною, і за попитом – залишається в середньому сегменті, хоча в усьому світі ця ніша арт-ринку динамічно розвивається. Головні аукціонні рекорди минулого року було встановлено в категорії «повоєнне мистецтво» на роботи Енді Воргола, Роя Ліхтенштейна, Жан-Мішеля Баскії, Джексона Поллока і Джефа Кунса. Першим у списку став триптих Френсіса Бекона «Три начерки до портрета Люсьєна Фрейда», проданий у листопаді 2013 року на Christie's за \$142,4 млн. Створена 1969 року картина виявилася дорожчою, ніж знаменитий «Крик» Едварда Мунка.

За підсумками 2014 року сумарна виручка продажів аукціонного дому Christie's склала рекордні \$ 8,4 млрд, демонструючи зростання на 17%. Ці показники є найвищими за всю історію ринку як для аукціонного дому, так і для будь-якого іншого арт-бізнесу. Головними двигунами зростання продажів стало зростання активності у всіх категоріях і географічних точках присутності і успішний продаж видатних робіт, особливо - творів післявоєнного і сучасного мистецтва, шедеврів імпресіонізму і модернізму. Зростання обсягів спостерігалось відносно всіх каналів продажів - аукціонні продажі виростили на 15% до позначки в \$ 6,8 млрд, приватні - на 26% до 1,5 млрд., А продажі через Інтернет - на 60% до \$ 35,1 млн.

Виходячи з результатів минулих торгів, можна зробити висновок, що 2014 рік був особливо успішним для творів післявоєнного і сучасного мистецтва. Зростання продажів становить 39% порівняно з 2013 роком до \$ 2,8 млрд. Восени минулого року на минулих в Нью-Йорку торгах

виручка від продажів творів в категорії післявоєнного і сучасного мистецтва склала \$ 852 млн. Інші категорії також демонструють зростання, однак, не настільки значне. Так, обсяг продажів у категорії мистецтва імпресіонізму і модернізму збільшився на 19% і виріс до позначки в \$ 1,2 млрд. Одним з топ-лотів категорії стала робота Едуарда Мане «Весна», придбана лос-анджелеським Музеєм Гетті за \$ 65,1млн. [10]. Картина французького художника Поля Гогена Nafea Faa Iroiro ("Коли весілля?"), що була створена в 1892 році, яка зображує двох таїтянок, була продана на початку 2015 року за рекордні \$ 300 млн. Це найбільша сума, отримана коли - небудь за твір мистецтва.

Мистецтво – довгострокова інвестиція і віддача від неї буде, тільки якщо купувати за ринковою вартістю сьогодні й продавати – теж за ринковою, але через десять років.

Не зважаючи на існуючі проблеми, арт-ринок в Україні досить перспективний, потроху зростає. Зокрема, попри закиди у бездіяльності, преса та експерти фіксують активізацію роботи мистецьких галерей, які є одним з головних учасників арт-ринку.

Одна з умов виникнення права слідування – публічність перепродажу. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» купівля-продаж творів образотворчого мистецтва вважається публічною, якщо вона здійснюється через аукціон, галерею, салон, крамницю тощо. Публічність угоди є передумовою для більш повного захисту майнових прав автора або його спадкоємців. Саме на суб'єктів, що організують аукціон, є власниками крамниці, салону тощо, покладається обов'язок поінформувати автора або його спадкоємців про факт перепродажу твору та виплатити 5 % від суми угоди.

Публічність перепродажу, як обов'язкова умова виникнення права слідування, передбачена виключно Законом України «Про авторське право і суміжні права». ЦК України відповідної умови не містить. Коло суб'єктів, на яких покладено обов'язок здійснювати виплату авторської винагороди у зв'язку з реалізацією права слідування, ЦК України обмежує «продавцем художнього твору». Таким чином, за ЦК України право слідування виникає незалежно від того, чи має продаж твору образотворчого мистецтва публічний чи приватний характер (така позиція законодавця, звісно, виявляється більш прийнятною – право слідування виникає в усіх випадках перепродажу твору образотворчого мистецтва). Але, зважаючи на викладене, слід підкреслити: на сьогодні відсутня законодавча регламентація механізму практичної реалізації права слідування продавцем твору. У такій ситуації доцільним є законодавче закріплення, як обов'язкової умови укладання договору купівлі-продажу твору образотворчого мистецтва, дотримання вимог ст. 27 Закону України «Про авторське право і суміжні права». В іншому разі такий договір має визнаватися недійсним.

У статті 448 ЦК України мова йде про право слідування. Під правом слідування чи правом пайової участі розуміється право автора на свою частку доходів від кожного наступного продажу оригіналу художнього твору, а також оригіналу рукопису

літературного твору. Таке визначення права слідування впливає із змісту зазначеної статті ЦК України, яка розширила коло творів, щодо яких може застосовуватися право слідування. До набуття чинності ЦК України в ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права” право слідування закріплювалося лише за авторами творів образотворчого мистецтва та спадкоємцями авторів цих творів. Право слідування обмежується випадками публічного продажу таких творів. При кожному публічному продажу твору образотворчого мистецтва, оригіналу рукопису літературних творів через аукціон, галерею образотворчого мистецтва, художній салон, магазин і т.п. автор має право на одержання від продавця винагороди у розмірі п’яти відсотків продажної ціни. Де саме здійснюється продаж зазначених творів конкретизується у ст. 27 Закону України “Про авторське право і суміжні права”, оскільки у статті 448 ЦК України мова йде тільки про розмір винагороди, яку має отримати автор від кожного продажу оригіналу художнього твору чи оригіналу рукопису літературного твору. Про наявність контрагента (художнього салону, магазину тощо) свідчить норма частини першої ст. 448 ЦК України, яка визначає його через особу „продавця”, на якого покладається обов’язок сплатити автору відповідні суми винагороди. Право слідування визнається невідчужуваним і переходить тільки до спадкоємців автора твору за законом чи за заповітом на строк дії авторського права. Стаття 448 ЦК України вводить нових суб’єктів, до яких може перейти право слідування. Це спадкоємці спадкоємців автора твору. Практичного значення таке уточнення фактично не має, оскільки головним є строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір. Крім того таке уточнення суб’єктів авторського права є недоречним і суперечить ст. 435 ЦК України. Слід зазначити, що право слідування має змішану правову природу – йому притаманні як елементи правової охорони, що характерні як для майнових прав інтелектуальної власності на твір, так і елементи, що визначають специфіку правового режиму особистих немайнових прав автора твору. Так, з одного боку - право слідування є невідчужуваним, що властиво особистим немайновим правам авторів творів. Законодавче закріплення невідчужуваності права є правовою гарантією запобігання вимушеній відмові автора від свого права. З іншого боку, строк дії права слідування встановлений такої ж, як і для майнових прав інтелектуальної власності на твір. У деяких країнах, наприклад, у Російській Федерації, право слідування виникає лише у разі, якщо ціна при перепродажу перевищує попередню ціну не менш, ніж на 20 %. Тільки за такої умови автор твору має право на отримання від продавця винагороди в розмірі 5 % від ціни перепродажу. У деяких країнах розмір пайової участі обчислюється тільки від суми перевищення ціни при перепродажу, незважаючи на те, що факт перевищення попередньої ціни часто неможливо встановити. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів дозволяє кожній країні встановлювати в національному законодавстві порядок збору і розміри сум, що

призначені авторам творів мистецтва і рукописів (п. 3 ст. 14 тер) на власний розсуд. В Законі України “Про авторське право і суміжні права” відсутнє спеціальне застереження щодо перевищення ціни, оскільки будь-які заздалегідь встановлені норми можуть бути порушені продавцями, що в свою чергу призведе до порушення прав та інтересів автора твору. А відтак автор твору повинен отримати встановлений відсоток (частку) доходу при будь-якому перепродажу свого твору. Хоча стаття 448 ЦК України в порівнянні з Законом України „Про авторське право і суміжні права” значно розширила сферу дії права слідування, проте за своїм змістом вона не збігається з відповідними положеннями Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, оскільки залишила поза своєю увагою твори композиторів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Європейська Комісія: 1) вважає за потрібне тримати під контролем розвиток арт-ринку Європейського Союзу і обіцяє підготувати новий звіт; 2) продовжить спроби переконати треті країни в необхідності впровадження права слідування при перепродажі авторських прав; 3) планує налагодити діалог учасників арт -ринку ЄС з метою обміну досвідом в оптимізації порядку перепродажу творів мистецтва; 4) підготує пропозиції щодо вирівнювання ставок роялті, розподілюваного організаціями колективного управління авторськими правами [12].

В Україні право слідування знайшло своє відображення у ст. 27 Закону України „Про авторське право і суміжні права” На відміну від положень Директиви, у Законі не встановлено мінімальний рівень ціни перепродажу. Винагорода повинна виплачуватися автору твору, а в разі його смерті – спадкоємцям, у розмірі 5% (твердий фіксований відсоток) від ціни кожного наступного продажу твору через аукціон, галерею, салон тощо, що йде за першим його продажем, здійсненим автором твору. Виплата винагороди у цьому випадку здійснюється зазначеними аукціонами, галереями, салонами, крамницями тощо. Доцільно було б уніфікувати в національне законодавство з авторського права ставки відрахувань у відсотках залежно від ціни продажу оригіналів творів мистецтва, як це передбачено у Директиві. Подібні зміни національного законодавства з авторського права стали б правовою підставою для формування збалансованого ринку мистецтва України з країнами-членами ЄС щодо купівлі-продажу творів мистецтва.

Головний недолік законодавчого врегулювання права слідування полягає у відсутності положень з приводу його практичної реалізації. Так, хоча право слідування і знайшло своє відображення у національному законодавстві, однак відсутність механізму його реалізації призвело до того, що це право практично не діє, залишаючись „на папері”.

Україна, яка прагне стати членом Європейського Союзу, має гармонізувати національні положення права слідування з положеннями Директиви з урахуванням існуючих проблем та викладеного досвіду щодо механізму його реалізації.

Список використаних джерел

1. Проблема грошової вартості витворів мистецтва [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://estetica.etica.in.ua/problema-groshovoyi-vartosti-vitvoriv-mistetstva/>
2. Юлия Куприна, Зінаїда Кукіна, Єлизавета Герман Україна в тренді: скільки на цьому зароблять українські художники [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/magazine/forbes/1373719-ukrayina-v-trendi-skilki-na-comu-zaroblyat-ukrayinski-hudozhniki>
3. Анвар Калимов Инвестиции страсти и стабильности [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.rbcdaily.ru/finance/562949985281654>
4. Капіца, Ю.М. Авторське право і суміжні права в Європі: Ю.М. Капіца, С.К. Ступак, О.В. Жувака. - К.: Логос, 2012. - 696с.
5. Чурпіта Г.В. Спеціальні права автора твору образотворчого мистецтва [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/550-intelrktual/14590-2011-01-18-06-24-55.html>
6. Штефан О. Право слідування в Україні та інших країнах світу//Теорія і практика інтелектуальної власності, № 5, 2009
7. Report on the Implementation and Effect of the Resale Right Directive (2001/84/EC) [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=628943:cs&lang=en&list=629223:cs,628943:cs,622122:cs,620310:cs,573712:cs,593825:cs,573575:cs,573578:cs,573613:cs,573576:cs,&pos=2&page=1&nbl=362&pgs=10&hwords=>
8. Андрощук Г. Європейський реєстр авторських прав для цифрового використання творів//Інтелектуальна власність, №5, 2012 -с.64
9. Арт-рейтинг та арт-ринок в Україні (оглядова довідка за матеріалами преси) [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/185242:jse:ssionid=08DBC10986491A48F18286545557E238>
10. Финансовая нестабильность вызвала взрывной рост арт-бизнеса [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.bfm.ru/news/284091>
11. Антон Філатов Конвульсії українського арт-ринку [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://bankografo.com/konvulsiyi-ukrayinskogo-art-rinku.html>
12. Европейская комиссия отчиталась о праве следования с перепродажи авторских отчислений

[Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.copyright.ru/ru/news/main/2012/03/05/EC_pereprodazha_prava/

References

1. Problema hroshovoi vartosti vytvoriv mystetstva, available at: <http://estetica.etica.in.ua/problema-groshovoyi-vartosti-vitvoriv-mistetstva/>
2. Yulyia Kupryna, Zinaida Kukina, Yelizaveta Herman Ukraina v trendi: skil'ky na ts'omu zarobliat' ukrains'ki khudozhnyky, available at: <http://forbes.ua/ua/magazine/forbes/1373719-ukrayina-v-trendi-skilki-na-comu-zaroblyat-ukrayinski-hudozhniki>
3. Anvar Kalymov Ynvestytsyy strasty y stably'nosty, [available at: <http://www.rbcdaily.ru/finance/562949985281654>
4. Kapitsa, Yu.M., Stupak S.K., Zhuvaka O.V. (2012), Avtors'ke pravo i sumizhni prava v Yevropi, Lohos, Ukraina
5. Churpita H.V.(2011), Spetsial'ni prava avtora tvorub obrazotvorchoho mystetstva available at: <http://radnuk.info/statti/550-intelrktual/14590-2011-01-18-06-24-55.html>
6. Shtefan O. (2009)Pravo sliduvannia v Ukraini ta inshykh krainakh svitu, Teoriia i praktyka intelektual'noi vlasnosti, vol. 5
7. Report on the Implementation and Effect of the Resale Right Directive (2001) available at: <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=628943:cs&lang=en&list=629223:cs,628943:cs,622122:cs,620310:cs,573712:cs,593825:cs,573575:cs,573578:cs,573613:cs,573576:cs,&pos=2&page=1&nbl=362&pgs=10&hwords=>
8. Androschuk H. (2012), Yevropejs'kyj reiestr avtors'kykh prav dlia tsyfrovoho vykorystannia tvoriv, Intelektual'na vlasnist', vol.5, p.64
9. Art-rejtnyn ta art-rynok v Ukraini (ohliadova dovidka za materialamy presy), available at: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/185242:jse:ssionid=08DBC10986491A48F18286545557E238>
10. Fynansovaia nestably'nost' vyzvala vzyrnyj rost art-biznesa, available at: <http://www.bfm.ru/news/284091>
11. Anton Filatov Konvul'sii ukrains'koho art-rynku, available at: <http://bankografo.com/konvulsiyi-ukrayinskogo-art-rinku.html>
12. Evropejskaia komysyia otchytalas' o prave sledovannia s pereprodazhy avtorskykh otchyslenyj (2012), available at: http://www.copyright.ru/ru/news/main/2012/03/05/EC_pereprodazha_prava/

Науково-аналітичний журнал «НАША ПЕРСПЕКТИВА»

Видання висвітлює широке коло актуальних проблем, пов'язаних з науковою діяльністю, інформує про найважливіші події в науковому житті України, містить поради молодим науковцям, наукові та науково-популярні статті про різні аспекти розвитку особистості науковця та науково-педагогічного працівника, а також пізнавальні матеріали культурно-історичної тематики.

У Вас є можливість придбати нові номери науково-аналітичного журналу «НАША ПЕРСПЕКТИВА» у друкованому вигляді або оплатити за доступ для перегляду електронної версії журналу на сайті:

WWW.PERSPEKTYVA.IN.UA